

הוראות הנוגעות לענין השימוש בכח-

כ ל י

52.

א. במהלך הדיון נפרשה בפנינו ע"י הצדדים יריעת ראיות נרחבת למדי שנועדה להבהרת הנסיבות והתהליכים הקשורים בהתנהגותו של הצבא ומכלול תגובותיו נוכח ההתפרעויות רחבות ההיקף, באזור, בתקופה הרלוונטית לאישום.

על דרכי הפעולה שננקטו וההוראות שניתנו העידו מפקד האזור, תא"ל יעקב אור ומפקדי החטיבות שפעלו באזור: אל"מ אפריים איתם, מח"ט גבעתי, אל"מ גבי אשכנזי, מח"ט גולני, אל"מ ישראל רמות, מח"ט הנח"ל, אל"מ ענבר גיורא, מח"ט [REDACTED] ואל"מ עמר יעקב מי שמש כמפקד הכוחות הצבאיים באזור עד מחצית דצמבר 87, לערך, (ועסק בתפקידי פיקוד שונים באזור, גם בתקופה הרלוונטית).

כמו כן העידו סא"ל מינץ מאיר, מג"ד [REDACTED], סא"ל ברוש יעקב, מג"ד נ"מ, וסא"ל ניצן נוריאל, מג"ד [REDACTED], קציני מטה האוגדה, סא"ל משה זיו ורס"ן שלמה נחום, עוזר קצין אג"מ חטיבת [REDACTED] רס"ן באשירי גד, מפקדי הפלוגות: סרן שוורצפוקס דן, מ"פ סוירת גבעתי, סרן גיא רשף, מ"פ בגדוד [REDACTED], סגן שהם דני, מ"פ בגדוד [REDACTED], סגן אסף אלמגור, מ"מ מ"פ מסייעת בגדוד [REDACTED], סגן וולד אלון, קמ"ן גדוד [REDACTED], סגן גלב עומרי, קמב"צ גדוד [REDACTED], סרן אבי בכר, קמב"צ חטיבת גבעתי, סגן ראובן פיסטטר, סמ"פ גדוד [REDACTED], סרן אדם אפרים, קמב"צ [REDACTED].

הוצגו בפנינו מסמכים שעניינם סיכומי תדריכים והוראות שיצאו אותה תקופה מלשכת אלוף הפיקוד, יצחק מרדכי ומלשכתו של תא"ל אור. בנוסף, הוצג בפנינו מסמך (בסיווג "סודי ביותר") הנוגע לישיבות המטכ"ל (ס/30), איגרת הרמטכ"ל, ת/23, הנוגעת לכללי התנהגותם של החיילים ותמלילי הקלטות, הנוגעים להתבטאויות שונות בכלי התקשורת של שר הבטחון דאז, יצחק רבין ושל העדים אל"מ איתם (תוכנית "מוקד" בטלויזיה), וסא"ל ניצן נוריאל (ראיון בתוכנית רדיו).

ב. יצוין, כי עם סיום פרשת ההגנה, ביקש התובע הצבאי, כי נתיר הגשת מסמכים נוספים וכן את העדתו של אלוף הפיקוד. התביעה נסוגה מבקשתה הראשונית לזמן את אלוף הפיקוד. במועד מאוחר יותר ביקשה התביעה הצבאית, כי יזומנו 10 קצינים, נדרגת אל"מ, שפנו אל התביעה הצבאית בבקשה להעידם נוכח דברים שפורסמו אותה עת בכלי התקשורת. בקשת התביעה להצגת המסמכים והעדת אותם קצינים נדחתה מהטעמים המפורטים בהחלטותינו, אותה עת.

רקע עובדתי: -

53. תא"ל אור יעקב שימש כמפקד האזור מאז 20/12/87. לדברי העד לא היתה עוצמת ההתפרעויות אחידה, אותה עת: בין ה- 9/12/87 - 24/12/87 - "התפרצויות" בלתי מאורגנות ובלתי "ממוסדות". לאחר תקופת רגיעה, החל מהשבוע השני של ינואר 1988 לערך, פורצת ההתקוממות מחדש ובעוצמה ניכרת: "אני הגדרתי את התקופה של האינתיפדה כתקופה של מלחמה. זו היתה תקופה קשה. היו אלפי מתפרעים והפרות סדר, ... התפוסה של בחי המעצר היתה גדולה. היו ימים, לא מעט שבחי המעצר היו מלאים..." (עמ' 174 לפרוטוקול)

המח"ט אל"מ איתם סבר אף הוא, כי לאחר פרוץ ההתקוממות היה הצבא נתון ל"תחושת חרום כללית שנפל דבר חשוב בבטחון המדינה" (עמ' 181 לפרוטוקול). החיילים חשו, כי הם נתונים לאיום פיסי ממשי בשל פעולות קשות של הפרות סדר.

"... אלפים של המונים שאיימו על חיילי צה"ל זו היתה הבעיה העיקרית... התחושה היתה בהחלט שכמעט כל האוכלוסיה היתה מעורבת באלימות." (עמ' 182 לפרוטוקול)

נא' 1 מתאר אף הוא את תקופת ההתארגנות הצבאית מול הפרות הסדר, כתקופה קשה ביותר. הכוחות ניצבו מול אלפי מפגינים שנקטו באלימות בדרכים שונות וזאת ללא תגובה משמעותית ומוגדרת של הצבא. הנאשם מתאר את התחושה כמצב של "מעין מלחמה" שבא לידי ביטוי, בין היתר, במתן היתר לעשות שימוש חופשי בשעות מנוע של הרכבים, מנות קרב וכיו"ב. התנאים שניתנו לחיילים היו חפוזים ובלתי מאורגנים, ללא מקומות לינה מסודרים. הנאשם ופקודיו לא יצאו כמעט לחופשות ועסקו בפעילותם במשך מרבית שעות היממה. שעות השינה היו מצומצמות. (ראה עמ' 261, 259, 258, 257 לפרוטוקול וכן ראה בענין זה, עדותו של נא' 2, בעמ' 408).

54. תחילה נוקט הצבא בדרכי תגובה מאופקות יחסית, תוך שמירת מרחק מהאוכלוסיה. עם זאת, נעשה שימוש תכוף מדי באש חיה, שהוביל לכמות ניכרת של נפגעים בחודשים דצמבר 1987 ותחילת ינואר 1988. עקב האמור, ובשל אי התאמתם היחסית לפיזור מהומות של אמצעי אמל"ח אחרים, ולאחר שהדרג הפיקודי מגיע למסקנה, כי האוכלוסיה מפרשת התגובה המובלגת של צה"ל כאות חולשה, הוחלט - כך עפ"י עדותו של תא"ל אור - לשנות את שיטת הפעולה והתגובה של צה"ל בדרך של מתן הוראות שיהיה בהן כדי להביא

הזמן כצורך שצריך לעשות משהו, להגיב. היתה הסכמה של כולנו שלא יוריס, לא פותחים באש ואז נושא האלות היה מובן". (עמ' 186 לפרוטוקול).

אל"מ רמות מצוין, כי פקודת היסוד היתה להוריד את רמת האלימות ולהחזיר המצב לקדמותו תוך שימוש באלות לצורך דיכוי המהומות. (ראה בעמ' 343, 349, 351 לפרוטוקול). "היה לחץ מצד הפיקוד להשיג את השקט באזור". (עמ' 345).

סא"ל מינץ מאיר:

"אני מאשר שההנחיה הכללית באותה תקופה היתה להכות במתפרעים כדי להוציא מהם את המוטיבציה להפגנות ולתפרעויות. זה היה כדי להגביר את גורם ההרתעה. היתה הכאה בעוצמה לצורך הכאה למען יראו וייראו... "להכנס בהם בכח" הניטוי נכון לגבי ההוראות שהיו אז". (עמ' 122 לפרוטוקול)

סא"ל נוריאל ניצן, מג"ד, פעל באזור במסגרתן של חטיבה ומאוחר יותר במסגרת חטיבתו שלו תחת פיקודו של אל"מ גבי אשכנזי. העד מצוין בעדותו (ראה עמ' 316 ואילך), כי לאחר שכשלו אמצעים שונים לדיכוי ההתקוממות ובהם אמצעים שמהותם "ענישה קולקטיבית" כלשון העד, דהיינו הטלת עבודות ציבוריות, הוצאת הגברים בשעות הלילה ועם התמלואתן של מכלאות המעצר, ננקטה הדרך של השימוש בכח כדי להוריד את רמת האלימות של האוכלוסיה המקומית. "המסר" לחיילים ניתן בין היתר, באמצעות חלוקת האלות, חלקן "על בסיס הידיות של הטוריה" כלי שהעד מכנהו "נבוט, לא אלה" (ראה עמ' 317 לפרוטוקול). (וכן ראה בענין זה בין היתר, עדויותיהם של רס"ן שלמה נחום, סא"ל זיו משה, אל"מ גבי אשכנזי).

55. אין העדויות אחידות לענין התפתחות התהליך של השימוש בכח. ככל שעולה מעדותו של המח"ט איתם הרי שפגישת המפקדים כאזור עם שר הבטחון, הנערכת במשטרת המחנות, במחצית השניה של חודש ינואר 88, מהווה נקודת ציון בולטת "למיסוד" השימוש בכח כנגד האוכלוסיה המקומית.

"היו מספר פגישות עם שר הבטחון. אני זוכר את הפגישה הראשונה עם שר הבטחון בה נכחו, אלוף הפיקוד, תא"ל יעקב אור, מג"דים, מ"פ אולי, אני לא בטוח. אלוף הפיקוד מסר סקירה ומפקדים סיפרו מה הם עושים... ... דובר בפרוט אחרי התקופה שתארתי כאילו לא הגבנו,

מה צריך לעשות. באותו מעמד אמרתי לאנשים מתוך הכרה שזה מעמד מרגש, שחשוב שיגידו מה הם מרגישים, תחושת חוסר אונים והצורך לעשות משהו. רוח הדברים היתה שלא יתכן שצה"ל עומד נוכח ההתפרעויות והפרות הסדר ולא עושה כלום. צריך לפעול, זה היה המסר שהועבר לשר הבטחון. (עמ' 186 לפרוטוקול)

ובהמשך:

"שר הבטחון אמר דברים ברורים בנושא התגובה מעתה ואילך. שר הבטחון אמר, הורדת רמת האלימות והחזרת הסדר והבטחון לרצועת עזה לערבים ויהודים כאחד היא המשימה הבטחונית ברצועת עזה. הסדר חייב לחזור על כנו ולצורך זה יש להפעיל כח כדי לדכא כל התפרעות של אלימות. מישהו שאל האם מכות? והשר השיב שיש להפעיל מכות כדי לדכא כל תופעה של אלימות. הוא אמר שיש להפעיל כח ואם צריך כח רב על מנת להוריד את רמת האלימות ולהחזיר את הבטחון והסדר על כנו. שר הבטחון אמר להפעיל כח ולהכות באלות בעוצמה הנדרשת כדי לפזר ולדכא כל אלימות בשטח. הוא אמר דברים ברורים מאד.

בעוצמה הנדרשת, אני הבנתי את זה שזו סיטואציה כמו מלחמתית כל מפקד בשטח רשאי להחליט כמה כח צריך להפעיל. לא ראיתי את עצמי רשאי להגדיר כמה כח להפעיל. המצב בשטח היה כזה שהיה פער בין הפקודה להסבר איך להפעיל אותה בשטח. לכן לא הגדרתי כמה כח להפעיל. (עמ' 186 לפרוטוקול)

גם לדעתו של נא' 1, לויט, היוותה הפגישה עם שר הבטחון נקודת מפנה מהותית לאחר הרגשת התיסכול הנמשכת אצל הכוחות בגין אי יעילותם של האמצעים שננקטו עד אותה עת.

לויט מצוין, כי בכנס זה מגדיר אלוף הפיקוד את משימת הצבא: "להוריד את רמת האלימות ולהחזיר את הסדר על כנו מהר ככל שניתן" (עמ' 256 לפרוטוקול)

והוא מעיד בענין סיכומו של שר הבטחון:

"המקומיים לא למדו את הלקח להבחין בין עוצמתו של צה"ל לבין איפוקו... ומאחר ולא הבחינו נפעיל רק מקצת מעוצמת צה"ל ונוכיח למקומיים שכל הדבר הזה לא היה כדאי... צריך להכות בהם מכות, להיכנס בכל הפגנה, בכל

לשינוי המצב:

"אפשר לחלק לשניים את סוגי ההוראות, אחת בדבר שימוש באמל"ח בפיזור התפרעויות, לבין שימוש באמצעי פיזור ידניים... באמצעות אלות, הוראה שניתנה היתה שעל הכח לרוץ לעבר המתפרעים. דרך הריצה לפזר בעצם ההגעה למקום, השימוש בכח במידה והאנשים אינם מתפזרים, או אם הם מתנגדים למעצר, או ממשיכים בהתפרעויות, היכולת להשמש בכח סביר לפיזור ההפגנות. הגדרנו את המתפרעים כנושאי אלימות ובהם כללנו, מידי אבנים, מניחי מחסומים ומבעירי צמיגים ומתנגדים למעצר בזמן ההתפרעות ובעת המרדף אחריהם. ההסברים מעבר לכך, שיקול הדעת לסיום ההתפרעות ניתן בידי מפקד הכח שנכח במקום.

כאשר נתפס מפר סדר צריך היה לעוצרו, אגב וידוא שהוא מיידה אבנים או קשור להתפרעויות שדנו קודם בהן, להיות מובא לעמדת הריכוז הצבאית הקרובה ביותר. לקחנו את פרטיו ואת פרטי הזהות... במידה והיה צורך להביאו למעצר." (עדותו של תא"ל אור עמ' 164 לפרוטוקול)

התפישה שעמדה ביסוד ההכאה היתה הצורך להקטין את המרחק בין המתפרעים לכח הצבאי לצורך פיזור ההתפרעות. "... הכלל היה להתערב במוקד ההתפרעות באיבו" (עמ' 168 לפרוטוקול). השימוש בכח היה צריך להעשות "בתקיפות ובנחישות":

"... אין ספק שהקרנו הרבה מאד תקיפות והנענו ודחפנו לוחמים מפקדים וחיילים לרוץ למוקדי הארועים, לפזר, להשתמש בכח לצורך הפיזור. מסר של עשיות הדברים בתקיפות." (עמ' 239 לפרוטוקול)

פיזור ההתפרעות תוך כדי שימוש בכח המשולב בביצוע מעצרים, היו בהם משום הרתעה ממשית נכחיכת:

"פיזרת - הרתעת... רצינו ע"י הפיזור להגיע למצב שלא יהיה מצב לחזור ולהתפרע..." (עמ' 174 לפרוטוקול)

גם המח"ט איתם מאשר, כי הוחלט על נקיטת שיטת פעולה של שימוש בכח כחלק ממכלול שיטות הפעולה (עמ' 182), וזאת, לאחר שהכלים האחרים נמצאו לא מתאימים לצרכי ההתמודדות. (ראה בעמ' 185).

"הרעיון של שימוש במכות... עלה בפגישות מפקדים... זה לא עלה כהצעה קונקרטית לשינויי מדיניות, זה עלה כל

גילוי אלימות, ולו הקטן ביותר, בכל הפרת סדר שהם פשוט יפחדו לצאת לרחובות... כל גילוי של אלימות יענה באלימות, במכות. זה חלק מהעונש שיקבלו עבור המעשים" (עמ' 266 לפרוטוקול)

לדברי נא' 1, אין הוא מתחייב לגבי ניסוחם המדויק של דברי שר הבטחון, אולם הציטוט האמור, "פחות או יותר משקף נכונה את דברי השר..." (עמ' 266 לפרוטוקול. בהמשך עדותו אף "התחייב" לענין ניסוחם האמור, ראה בעמ' 275 לפרוטוקול).

הנאשם רואה בדברים שנאמרו פקודה צבאית לכל דבר:
"... המשימה היתה להכות, להוריד את רמת האלימות ע"י שימוש במכות, על מנת להרתיע את האוכלוסייה מלצאת ולהפגין, להוריד להם את המוטיבציה... אני מדבר על מעין כוונה במסגרת של פקודה צבאית. מה לעשות, עד מתי, איך ולשם מה. התשובות לשאלות האלה ניתנו. מה לעשות? להוריד את רמת האלימות. איך? ע"י שימוש בכח. לשם מה? לשם הורדת רמת האלימות."
(עמ' 268 לפרוטוקול)

לויט גם מתאר בפנינו תחושתו לאחר אותו כנס:
"בתום המפגש אני זוכר שאנשים הרגישו טוב, ... שאחרי תקופה של יותר מחודש ימים שהצבא נתון תחת האינתיפדה שסוף סוף אנחנו יכולים לשים קץ לדבר... אני חושב שכעבור יום או יומיים צוידנו בכמות רצינית של אלות והתחלנו לעבוד..."
(עמ' 266 לפרוטוקול)

מרגע זה ואילך ברור לנאשם לדבריו:
"... שצריך לקחת כל מפר סדר ולהכות אותו. כל אדם שמעורב בפעילות אלימה צריך לתפוס אותו ולהראות לו שלא כדאי לו, להכות אותו." (עמ' 266 לפרוטוקול)

56. עפ"י עדויות שונות שבפנינו, אין המעבר לשימוש בכח כאמצעי ראשון כמעלה לדיכוי ההתפרעויות, מתהווה בנקודת זמן מוגדרת או מתואמת מראש ע"י הפיקוד הבכיר. זה אמצעי הננקט תחילה בשטח ע"י החיילים ללא הוראה "מתאמת" ורק לאחר מכן מאומץ, בהדרגה, ע"י רמת הפיקוד הבכיר.

אל"מ רמות ישראל:

"אלות היו כל הזמן לחיילים נתנו אותם גם לפעילות אחרת... ראו שזה יעיל ומשיג אפקט טוב וזה הלך וצמח כולם אמרו שזה טוב. הדינמיקה של זה היתה, שזה בא יותר מלמטה, מאשר ירד מלמעלה למטה."
(עמ' 348 לפרוטוקול)

נא' 2 מעיד על גיבושה של "המדיניות" במהלך שיחות שנערכו בין מפקדי הפלוגות בגדוד לבין נא' 1, המג"ד, על רקע כשלונם של צעדים אפקטיביים לדיכוי ההתפרעות:

"... ישבנו כתדריכים עם איציק, העלנו מקרים שהיו בשטח וגיבשנו דרך פעולה, לאט לאט מהשטח. כאשר אני אומר תדריכים זה המ"פיים ואיציק, כל אחד אומר מה הוא ניסה, מה הלך או לא הלך, אם גילה שיטה, או כלי שניסה בצורה שונה והצליח.
אני לא זוכר יום ספציפי שפתאום אמרנו שיש מכות, זה תהליך שקרה לאט. אז נאמרו דברים ברורים, מבחינתי המג"ד אמר את זה, את אפי לא יצא לי לשמוע..."
(עמ' 394-395 לפרוטוקול)

נא' 2 משתתף אף הוא בכנס עם שר הבטחון והתרשמותו היתה, כי "שר הבטחון בדבריו אישר את אופן הפעולה" שכבר ננקט (ראה בעמ' 397).

המפנה שהביאה אותה פגישה, לדעת הנאשם, הינה בשינוי ההתייחסות לעוצמת המכות.

"... השינוי לאחר ביקור השר היה הכוונה למכות החזקות יותר שהיו... לפני זה לא אמרו את זה."
(עמ' 417 לפרוטוקול)

גם על פי דבריו של המ"פ סרן גיא רשף צמחה שיטת "ההכאה" מלמטה:
"השטח, הכתיב, הקדים את ההוראות, מ"פיים לא ראו תכלית וגם לא ראו תוצאות בשטח, המצב לא השתפר... הכינו את האנשים, או שיחות הבהרה, המ"מ בדרך כלל, לקח את העציר הצידה והיו דיבורים ומכות. כמו חינוך ברמה של כתה א'... המ"מ דיבר איתו ותוך כדי דיבור הנחית מכות עם האלה בגפיים. האלה היתה באותו זמן האמצעי היחיד שהיה לרשותנו."

ובהמשך:

"זו פרקטיקה שהתפתחה בשטח". (עמ' 375 לפרוטוקול)

ובעמ' 376:

"השימוש במכות היה הדרך הטובה והטבעית שהתפתחה".

בכנס שר הכטחון ניתנה "לגיטימציה לכל מה שקרה בשטח" (עמ' 376 לפר').

טענה דומה - באורח כללי, משמיע סא"ל נוריאל:

"טענתי היא שהשטח הוא זה שהכתיב את ההנחיות, לא נוצר מצב שהיתה הנחיה שגרמה לארועים, הארועים הכתיבו את ההנחיות, קרה משהו, עליו נעשתה הערכת מצב בכל מיני רמות ואז יצאו ההנחיות... קודם קרו דברים אחרי זה היו הנחיות..." (עמ' 317-318 לפרוטוקול)

גם עד זה סבר איפוא, כי לא היה בכנס שר הכטחון כדי להוות שינוי

מהותי להוראות שהיו עדיו, ובלשון העד:

"אני לא רואה מצב שמישהו שהיה בכנס אמר לאחר שיצא, מעכשיו אני יוצא והולך לעשות משהו שונה ממה שעשיתי עד עכשיו..." (עמ' 322-323 לפרוטוקול)

לדעת העד שימשה הופעתו של השר בכנס אישור להתייצבותו "לימין הכוחות הפועלים" כנגד חיצו הביקורת הציבורית שהושמעה אותה עת באמצעי התיקשורת על "היד הקשה" הננקטת. (ראה בעמ' 322).

אל"מ גבי אשכנזי:

"... ניתנו הנחיות תוך כדי הארועים עצמם, היו ארוע, נלמדו לקחים והוציאו הנחיות. ראו את הדברים בשטח וצברו נסיון." (עמ' 335 לפרוטוקול)

הפקודות היו לדעתו תולדה של שיטה שהתגבשה כלפי "מטה ומעלה" כאשר

הפיקוד מאמץ את שיטת המכות שהתגבשה (עמ' 335 לפרוטוקול).

אף העד אל"מ עמר יעקב מצוין, כי השימוש ב"מכות" "צמח מלמטה" מתוך

תחושה של "חוסר אונים" והפך להיות שיטה.

"הענין עלה מההתחלה, כשהתחילו להגיע הכוחות

הראשונים, שיטת המכות התחילה כבר בדצמבר. מכות היו

גם לפני האינתיפדה זה לא דבר חדש."

(עמ' 434 לפרוטוקול)

נצוין שגם אל"מ איתם הרואה כאמור בקיומו של כנס עם שר הבטחון נקודה מרכזית לבחינת מהלך השימוש בכח אמר:

"גם לגבי המכות היה תהליך של התפתחות. לא היתה מדיניות של מכות. הנושא הזה עלה פעם באיזה פורום מישהו בכיר ממני אמר, אין מדיניות מכות, יש שיטת פעולה שהיא חלק ממכלול של שיטות פעולה. מדיניות שמשמעת ממנה שעיקר המדיניות זה להרביץ לא היתה." (עמ' 182 לפרוטוקול)

57. בהסכמת הצדדים הוגש תמליל קלטות מהתבטאויות שונות של שר הבטחון בכלי התקשורת בין ה- 29.1.88-20.12.87 - ס/42. מס/42 עולה, כי כבר ביום 20.12.87 דן השר ב:

"מדיניות חדשה שמטרתה להחליף את השימוש בנשק חם ובמקומו להפעיל כח ובכלל זה הכאות... כדי למנוע כל פעילות אלימה".

ביום 18.1.88 אומר השר:

"ההוראה בעדיפות ראשונה לכוחות הכטחון היא בכח, בעוצמה, במכות, למנוע הפגנות אלימות ואני מעריך שמספר ההפגנות ירד לאפס, בודאי ברצועת עזה..."

ביום 19.1.88:

"בסיבוב הראשון של המהומות לא עמדנו על המימדים... בעיקר בעזה. עכשיו השיטה שונה. עכשיו נכנסנו בעוצמה... המטרה היא לפעול נגד אלימות בכח אגרופים ומכות ללא נשק חם. אף אחד לא מת מזה וגם לנו פחות נפגעים".

בחאריך 26.1.88:

"אני לא חושב שאני צריך להשתמש במושגים מעורפלים, ציבורית, ולהשאיר את העימות הקשה לחיילים בדרך של פקודות שיוורדות עליהם בסתר... צריך לומר את זה פומבית ולתת את הגיבוי לחיילים שמבצעים את ההוראות כלשונן וכרוחן גם את הגיבוי הפומבי... אני תמיד מוטרד מכל חריגה מניצוץ ההוראות וצריך לספל בחומרה בחריגים הללו... הוראות המטה הכללי לפיקודים היא לספל בחריגים... אני מאמין שהצרוף של עוצר... הטיפול באלימות בדרך שבה הפעם טיפלנו בהרבה פחות אש יותר

בכח יוזם, כולל מכוח בזמן ביצוע האלימות, הניא לדעתי לחיזוק ההרתעה של צה"ל וליתר רגיעה.

בחאריך 29.1.88:

"... איני מוכן לניסוחים מתחמקים של "כח סביר" וכדומה... אני דורש לדכא הפגנה אלימה ברימוני גז, כדורי גומי ובסוף להסתער, ולא בחיבוקים..."

יצויון בענין זה, כי בדיוני ס/30 עולה ענין השימוש בכח כאמצעי יעיל כנגד הפרות סדר, מוזכר עוד בישיבת המטה הנערכת ביום 14.12.87. ביום 11.1.88 נידונה הוראה שענינה "פיזור הפגנות, בכח, בקשיחות".

58. ארוע קשה של שימוש בכח בו היה מעורב גדוד [REDACTED], ובכלל זה פלוגתו של נא"2, זוכה להתייחסות רחבה בעדויות ההגנה. ארוע זה שהתרחש, לדברי לויט, ב-10.1.88, קודם התקימותו של כנס שר הבטחון, שימש אף הוא לדעת לויט מפנה בחפישה לגבי דרכי התגובה ההולמות להפרות סדר ויש בו כדי להמחיש את האורח בו ננקט השימוש בכח כ"יוזמה מקומית" שלא קדמו לה "הוראה" או "פקודה" שיטתית ברמה הפיקודית הבכירה.

אותו יום ארעה הפרת סדר המונית במחנה נוצראת. המג"ד לויט החליט להורות לאנשיו לפזרה בכח, לאחר שסבר "שאסור לעבור לסדר היום" על התנהגותם האלימה של המתפרעים. השימוש בכח הוכח כיעיל וההפגנה פוזרה. לדעת הנאשם:

"... נחישות הכח בארוע הזה היתה בלתי רגילה היא הפחידה את המקומיים ובסופו של דבר הם ויתרו. שיטת הפעולה האינסטנטקטיבית של החיילים היתה להכות, תפסו מי שתפסו והרביצו לו... באותו שלב נושא ההכאה כשיטת פעולה עדיין לא היה. זו היתה תגובה אינסטנטקטיבית להכות... ההחלטה של המ"פים ושלי להכנס פנימה היתה ענין של אומץ לב, מעבר לשיקולים הרציונליים והטקטיים שאנו נדרשים להם במצבים כאלה." (עמ' 260 לפרוטוקול)

לדברי הנאשם זכתה פעולתו להערכת מפקד החטיבה והוא אף הזכירה במפגש עם שר הבטחון. הנאשם ציין, כי השתתף במפגש נוסף עם שר הבטחון בלשכתו של השר בת"א, שבו תאר את דרך פעולת היחידה. נא"2 שפלוגתו היתה כאמור מעורבת בארוע, העיד כיצד נעצר אחד המתפרעים וזה החל לנשוד את הנאשם באפו בעוצמה רבה. פקודיו של הנאשם הצליחו לחלצו ולאחר מכן היכו מכוח קשות בתוקף. הנאשם מצא לנכון לנזוף, למחרת, באחד החיילים שהשתתפו בהכאת התושב המקומי:

"... אמרתי לו שלמרות מה שקרה, להכות בראש זה קצת מסוכן, אמרתי לו שהוא יכול "לגמור" את הבן אדם עם מכה בראש...

... האקט של התקיפה נעשה והאדם היה בידינו, אז אין טעם לבוא ולהכות אותו בראש. לגבי הסיכון של הפגיעה בראש אמרתי לו שזה יכול "לגמור" את הבן אדם. אחרי המקרה הזה, איני יודע את המשכו, כי לא הייתי שם.

יזמתי את השיחה, כי לא נראה לי שאדם שאני מחזיק אותו, הוא יכה אותו בראש. את המסות של האנשים בצורה כזאת של התפרעות זו היתה פעם ראשונה שראיתי, גם לא הבנתי איך אדם יכול לבוא ולהכות כך אדם שאתה מחזיק." (עמ' 392-393 לפרוטוקול)

הנאשם טוען כי אותו תושב מקומי "הלך איתו ברגל" לתאג"ד הרפואי (ראה בעמ' 392 לפרוטוקול).

המ"פ, סרן גיא רשף, שחזה בארוע נוצראת מציון, כי: "לגבי הארוע של המסייעת שהיה בפריצה לנוצראת, המכות היו פורקן מוחלט של חיילים, תוך כדי פריצה, מטר אבנים, וזורקים ברזלים וממשיכים לרוץ. אני לא ראיתי את זה בצורה חיובית את המקרה..." (עמ' 385 לפרוטוקול)

אלא, שתפישתו זו של העד אינה מצטמצמת רק לגבי עצם ההכאה אלא גם ל ח ו צ א ת ה :

"... שהאיש נפטר מפצעיו בלילה. שמלעשה הרבו אדם ממכות, כל מי שהתייחס לארוע התייחס לפגיעה של עופר, לא לענין מה קרה לערבי, ענין הערבי עבר לסדר היום. המח"ט ידע על הענין. לא נעשה תחקיר על הענין הזה. בפורומים של הגדוד סיפרנו מה שהיה, שהחיילים של עופר עלו עליו וכתוצאה מהמכות האיש נפטר. המג"ד היה מודע לארוע...."

נראה שרישומו של ענין זה לא התפוגג שכן, לדברי העד, סברו הכל, עם היפתח חקירת מצ"ח נשוא הפרשה דנן, כי למעשה מתעתדים חוקרי מצ"ח לחקור את נסיבות מותו של התושב המקומי בארוע נוצראת (שבסופו של דבר לא טופל). (ראה בעמ' 385).

59. א. החקופה הראשונה של השימוש בכוח - ניחנה באי בהירות מסוימת או מוחלטת - הכל לפי הגדרת העדים השונים, - באשר לדרכי היישום המדויקות של ההוראה הכללית שניתנה, לעשיית השימוש בכח.

תא"ל אור מסרב להתייחס לשאלה האם השימוש נכח היה בבחינת "מדיניות". מדובר לדבריו בפקודה צבאית ובדרכים הצבאיות ליישומה. העד מעריך כי: "הפקודות לא היו בהירות לחלוטין" לדרגים המבצעים, אם כי לדרג "המח"טים" הפקודה היתה ברורה. משיחות רבות שערך עם חיילים התרשם, כי התעוררו שאלות וספקות "באשר להתנהגות החיילים תוך כדי הארוע, אחרי הארוע, אחרי הפיזור" (עמ' 169 לפרוטוקול):
 "... הפקודות לא כיסו את היו סימני שאלה לגבי דפוסי ההתנהגות והיה צורך להעריך מידי פעם את דפוסי ההתנהגות. הארועים היו שונים מאד, בהחלט היו שאלות לגבי השימוש בכח" (עמ' 169 לפרוטוקול)

לדברי תא"ל אור הרי שלקראת סוף ינואר:
 "... הפקודות השתנו... בתחילה הפקודה היתה להיכנס ולפזר בכח את ההתפרעויות וההפגנות"
 (עמ' 235 לפרוטוקול)

אל"מ איתם מצוין, כי במהלך תקופה של מספר שבועות, עמדה כתוקפה ההוראה הכללית - "הגדרה כוללת של הביצוע", דהיינו, כי יש להכות או להשתמש בכח על מנת לפזר או לדכא כל תופעה של אלימות או התפרעות בשטח:
 "הפקודה הזאת, ללא סייגים נוספים היתה תקפה להערכתי בין שבועיים לשלושה נוספים שבהם חזרה אותה הרתעה..."
 (עמ' 182 לפרוטוקול)

מורכבות הארועים, קצבם המהיר והתכוף, מוכנות לקויה של הכוחות בשני הפער בין הפקודות לכלים שניתנו לביצוען, ולעיתים העדר רציפות בשדרת הפיקוד לגבי כח מסוים הפועל בשטח והכפוף במקביל למספר מפקדים, תרמו לדעת העד לאי בהירות ביישום הפקודות שהיו לכשעצמן סבוכות, ועברו שחיקה עם ירידתן בסולם הפיקוד:

"אני עשיתי אבחנה בתחילת עדותי כאן הבוקר ואני עומד עליה, בין בהירות הפקודות לבין תקפותן. הפקודות כאשר ניתנו היו בהירות, הרבה פעמים כאשר הגיעו לשטח, בגלל בעיות ברצף הפיקוד, בעיות אמל"ח, משך תיפקוד הפלוגה, בהחלט נוצרה איזו שהיא אי בהירות... כשאתה אומר אי בהירות, זה לא שעמד מישהו ומלמל משהו לא ברור, הפקודות היו ברורות, אני יודע בודאות שהיתה שחיקה

בבהירות ותקיפות הפקודות כשהגיעו לחיילים בגלל ארבעה המרכיבים שהזכרתי אותם...
 מי שאומר תפעילו כח על מנת להוריד את האלימות, המשימה היא פשוטה. איך עושים את זה, איזה סייגים מותר להפעיל, כאן בהחלט לוקח זמן להתארגן מבחינת הפקודות והנהלים.
 בודאי שהפקודות וההוראות שהיו בשטח לא יכלו להתמודד עם מגוון הארועים שהיו בשטח.

בהחלט היה מצב שהפקודות התעדכנו והשתנו בקצב מהיר כתוצאה מארועים שלא צפינו אותם בתחילת האינתיפדה, כתוצאה מהתהליך הזה הפקודות השתנו וזה בהחלט מרכיב של אי בהירות. יש הבדל לבין זה שאתה בא ואומר שהיה ערפל. יש הבדל בין פקודה לא ברורה, לבין שהפקודה ברורה והמציאות מורכבת. " (עמ' 199-198 לפרוטוקול)

יצויין כי בתוכנית "מוקד" בטלוויזיה ביום 17.2.88 אומר איתם: "הפקודות הן פקודות שהורדו לנו ע"י הגורמים שמעלינו והן ברורות מאד ועוסקות במקרים ובמצבים ספציפיים כך שנשאר מעט מאד לאותו תחום אפור שעלול או יכול לאפשר חריגים".

אל"מ רמות ישראל סבור אחרת בענין "מידותיו" של התחום האפור: "... התחומים השחורים והלבנים היו מאד מצומצמים והתחום האפור היה רחב... ההנחיות היו כלליות... לא קיבלנו פקודה מסודרת." (ראה למשל הפרוט בעמ' 352)

סא"ל מינץ מאיר מצויין אף הוא, כי בתחילה ניתנו הנחיות - הוראות כלליות ע"י גורמי הפיקוד הבכירים שתמציתן, "לא לאפשר הפרות סדר, לנקוט באלימות מול כל הפרות סדר". (עמ' 119 לפרוטוקול).
 "... לא ירדו לרמה הנמוכה שבמסגרת מה עושה החייל הבודד מול המתפרע. עסקו במה קורה כשיש הפגנה של 5,000 איש או משהו כזה. לא ירדו לרמת הפרט מה עושה חייל כאשר הוא תופס תושב מקומי. הנושא הזה היה פרוץ לחלוטין...". (עמ' 126 לפרוטוקול)

לטענת מספר עדים, שנטלו אותה תקופה חלק במספר כנסים בראשות אלוף הפיקוד ומפקד האוגדה היה העדרן של הגדרות מפורטות ובהירות לענין השימוש בכח ודרכי ישומו - מכוון.

אל"מ עמר מציין, כי בכנסים ניתנו הנחיות כלליות, מונח שאינו צבאי, ולא פקודות משימה ברורות המתאימות למסגרת צבאית. אותם דיונים לדברי העד, לא העלו "תוצרים מוגמרים" וגם "ניירות" שיצאו מהלשכה, לא היו בהם אלא התייחסויות כלליות. העד סבור, כי הערכות המצב שנעשו באותם כנסים, לא היו "רגישות וקונקרטיות" במידה מספקת. מפקדים סיפרו "מה עובר עליהם", נשאלו שאלות וניתנו הבהרות. (ראה עמ' 433-430 לפרוטוקול).

בענין זה מעיד גם אל"מ איתס, כי "הפורומים" שבהם לובנו "תרחישים" כלשונו, היו יומיומיים כמעט, ברמת מג"דים ובראשות מפקד האוגדה או אלוף הפיקוד. כך גם נערכו ישיבות מ"פים יומיומיות. (עמ' 183 לפרוטוקול). לדברי העד לא ניתנו הוראות מחייבות או "סיכום מחייב" זה היה יותר "סטנוגרמה" של מה שנאמר בדברים שכל אחד השמיע. "השתדלנו לדון במה שאנו קוראים מקרים ותגובות - תרחישים. בכל מקום שהיה ספק או התלבטות, הפרוש היה הפרוש המחמיר. מותר להפעיל כח בכל מקום שיש לכח חשש, סכנה להתפרעות או התפרצות" (עמ' 187 לפרוטוקול)

"לא מדובר על נוהל שבו עומדים ונותנים הדרכה בתוך כל התהליך השוצף הזה..." (עמ' 190 לפרוטוקול)

לדברי אל"מ עמר, הרי שאלוף הפיקוד, השתמש באותם כנסים כניטויים שעיקרם: "על אלימות מגיבים באלימות" הורה לפעול "בנחישות" וכיו"ב ביטויים כלליים. התוצאה הסופית, כך לדברי העד, היתה גיבוש קבוצת הנחיות מופשטות שכל אחד הבינן לפי מיטב תפיסתו והכרתו. לדעת העד, כל מג"ד או מח"ט פרש אחרת את הדברים "זה עניינים שנשארו ברמת המ"פ והמג"ד בסופו של דבר, וזה היה נוח..."

במסגרת ההוראה שניתנה להכות כל מפר סדר, לא ניתנה הגדרה למהותו של מפר הסדר, לא הוגדר השלב שעדיו מותר להכות, "לא נכנסו לדקויות של מתי מתחיל ונגמר ארוע... כל אחד פעל על פי הבנתו" (עמ' 437 לפרוטוקול)

התרשמותו של העד היתה כי "המצב היה נוח לכולם שלא תהיה פקודה" "... זאח היתה המציאות בשטח נוח היה לכולם שהיא תבוא מלמטה" (עמ' 439 לפרוטוקול)

גם סא"ל נוריאל סבור, כי אין לדבר אותה תקופה במושגים צבאיים של מתן פקודות, אלא במתן הנחיות כלליות שהותירו יותר מרווח לפרושים.

"... כשאומרים לי הנחיה כמו להוריד את רמת האלימות
בכח, כל אחד יכול לפרש את זה איך שהוא רוצה."
(עמ' 318 לפרוטוקול)

אלוף הפיקוד שהיה דומיננטי ותבע פעולה נחרצת וחסרת פשרות בנקיטת "יד
קשה" (עמ' 323 לפרוטוקול) השתמש במונחים כלליים של "נחישות" "מאבק"
"מלחמה" "אורך רוח" כדי להגדיר את דרך עמידתם הנדרשת של החיילים
כנגד האוכלוסיה המקומית. ככל שרמת הפיקוד עלתה, מציון העד, ירדו פחות
לדקויות של האופן המדויק של השימוש בכח.
אל"מ רמות:

"על הסף אני אומר לך שגורמי הפיקוד נתנו לגיטימציה
למה שהיה בשטח. הם קיבלו את הדיווחים ומרוח הדברים
נאמר שיש להיכנס בכח ולהכות רק לצורכי ענישה ועברו
לסדר היום, הם לא העלו את הדברים על השולחן לדיון...
הם השאירו את ביצוע העבודה בשטח למפקדים כרמת השימוש
באלה. הם לא נתנו הנחיות ברמת הביצוע. הם נמנעו
מלהתעמת עם הבעיות איך הדברים האלה מתבצעים."
(עמ' 351 לפרוטוקול)

העד מספר על התגבשותה של "תורת לחימה" -
"כל אחד מספר "חוויותיו" מפיקים לקחים, מחליפים מידע
בין המפקדים ולאחר מכן כתוצאה מזה נתנו הנחיות איך
להשתמש בזה"
(עמ' 344 לפרוטוקול).

המג"ד לויט מתנסח בהקשר זה בצורה חריפה למדי.
את מידת ההשפעה של מפקד האוגדה, לענין קביעת דרכי ההתנהגות
הנדרשות, מגדיר לויט כ"שולית" ואילו אלוף הפיקוד נמנע לדבריו:

"מלפרוט את הפקודות לשפת המעשה"
"... לו הייתי אלוף הפיקוד הייתי מסביר לקצינים
בצורה מאד ברורה חד משמעית למה אני מתכוון ומתמודד
עם הסיטואציות שהחייל הבודד מתמודד איתן בשטח. האלוף
מעולם לא עשה את זה... גיבוש תורת הלחימה הוטל על
המפקדים בשטח."
(עמ' 295 לפרוטוקול)

(וכן ראה בענין זה התייחסתו של העד סרן גיא רשף עמ' 377, 374, 384).

ב. כל העדים שהופיעו בפנינו מאשרים, כפי שכבר צוין לא אחת, כי הפקודה הותירה בידי "המפקד בשטח" מרווח "שיקול דעת" ו"שכל ישר" לדרך ההתמודדות עם הארוע שבפנינו ניצב.
אל"מ איתם:

"לא מצאנו דרך להגדיר מדד עוצמה למכות לא מצאנו דרך להגדרת מתי ארוע נגמר וזה ניתן לשיקולו של מפקד בשטח. אני חושב שזה מאד ברור, אם כי זה רחב."
(עמ' 208 לפרוטוקול)

ובעמ' 214:

"אם היה מפקד בשטח ולהערכתו היה הסיכון הקטן ביותר היה מותר לו להפעיל כח, את כמות הכח לא סייגנו..."

אל"מ רמות לענין התיחסות הפיקוד הבכיר:
"הם סמכו על שיקול דעת המפקדים בשטח, ולא כל כך עניין איך"
(ראה לענין זה עמ' 350, 351 לפרוטוקול)

הנאשם לויט מתייחס לענין זה כניסוחים בוטים:
"אני חשתי שלמעשה ניתן פה פתח שמחחיל מהאלוף לכל אחד ואחד, הישר בעיניו יעשה, לרמת המפקדים, כל מפקד יכול חוץ מלהרוג, לעשות מה שהוא רוצה. זה מה שהשתמע בין השורות."
ובהמשך: "אני בשלב מסוים היתה לי תחושה של תוהו ובוהו... אני חושב שבעצם העובדה שמפקדים בכל מיני גזרות עושים כל מיני דברים, לי היתה הבנה שיש תוהו ובוהו, אין שליטה."
(עמ' 394 לפרוטוקול)

אל"מ אשכנזי מבהיר, כי היה ידוע לו שמקצת הפקודות אינן ברורות ואינן מציבות פתרונות למצבים משתנים בשטח. לפיכך, היתה משמעות לשיקול דעת המפקד.

"... בהרבה מצבים נאלצו לתת גיבוי להחלטות של מפקדים תוך כדי ארוע. הארועים בשטח הכתיבו את רמת הפעילות. זה היה קשה."
(עמ' 338 לפרוטוקול)

תא"ל אור:

"אני חוזר ומדגיש שיש מערכת בשטח שהפקודה לא מכסה ולא יכולה לכסות כל ארוע. מרווח הפקודה הוא כזה שהוא סומך ובוודאי בשלבים הראשונים סומכת, על השכל הישר ושיקול הדעת."
(ראה עמ' 170 לפרוטוקול)

60. א. השימוש שנעשה בכח לדיכוי ההתפרעויות מתחיל לשאת פירות, וכפי שנבהיר, גם פירות באושים.

לדברי העדים מתחיל לחזור כח ההרתעה לצגא. כך מעיד בין היתר,

המח"ט איתם:

"... ההמון בהתחלה לא חשב אפילו לוותר, החיילים הרביצו והם הרביצו חזרה ההתמודדות היתה פרונטלית. לאחר שלושה שבועות ששיטת ההתמודדות הפרונטלית יצרה הרתעה למעשה לא היתה אותה תמונה של המונים ברחובות שעומדים מול חיילי צה"ל ומתפרעים."

(עמ' 182 לפרוטוקול)

המג"ד לויט:

"שיטת הפעולה של ההכאה הוכחה כיעילה ועקומת הפעילות של המקומים כעבור 6 ימים ירדה, ממצב של הפגנות המוניות, הפרות סדר מהבוקר עד הערב, אנשים פשוט פחדו לצאת מהבתים... היתה תמימות דעים, של כל המג"דים והמפקדים שזה דבר יעיל."

(עמ' 267 לפרוטוקול)

אל"מ רמות:

"לא היה ספק לאף אחד בכל מהלך אותה תקופה שלמכות יש אפקט הרתעה טוב ובהחלט הכירו בזה גם הרמות מעלי, לפי התוצאות בשטח... נושא השימוש באלות... זה הוכח מעל לכל ספק, לפחות בשלבים הראשונים שיש לזה אפקט מדהים מבחינת השקט וההרתעה..."

(עמ' 345 לפרוטוקול)

ב. תוצאות השימוש בכח מביאות, מיניה וביה, לכמות ניכרת ביותר של נפגעים בין החושבים המקומים, ובכלל זה אחוז גבוה של שבורי ידיים ורגליים. בענין זה העיד כאמור מ"מ מנהל המחלקה האורטופדית בבית החולים "שיפא" (ראה פסקה 9 לעיל), ואין הוא נעלם גם מעיניהם של המפקדים, ברמות השונות.

תא"ל אור:

"אינני יודע אם היו אלפים שהוכו... אבל היו הרבה מאד מקרים של אנשים שנפגעו בעת פיזור ההתפרעויות, לא בכדי נתנו את הפקודה למפקד מתקן הכליאה למלא דו"ח על כל עצור שהובא אליו..."

(עמ' 178 לפרוטוקול)

ע. קצין אג"מ אוגדה רס"ן שלמה נחום:

"ידענו שמדובר בכמות גבוהה מאד של נפגעים מקומיים...
וכתוצאה משימוש של צה"ל באלות... ידענו שבין הנפגעים
האלה יש שבורי ידיים ורגליים... קיבלנו דיווחים לא
מעטים מהמינהל האזרחי לגבי שבורי גפיים... מידי יום
ביומו..." (עמ' 221 לפרוטוקול)

העד מצוין בנוסף כי הדיווחים שהועברו לפיקוד היו לענין נפגעי ירי
ולא פגועי מכות.

"... מקומי שהוכה ושכב בבית החולים עם שבר, מבחינתנו
לא היה פצוע..." (עמ' 221 לפרוטוקול)

לויט:

"מתי ידענו שנשברו העצמות? כשרופא נדק ואבחן שבר,
או כאשר לא הסכימו לקבל העצור לבית המעצר בגלל
שנשברו לו ידיים או רגליים..." (עמ' 278 לפרוטוקול)

אל"מ איתם מסכם ענין זה:

"צה"ל בינואר 88 התחיל להכות אנשים בכמויות גדולות
וכתוצאה מזה נשברו ידיים ורגליים..." (עמ' 191-190 לפרוטוקול)

ג. כל אותה עת, מתבצעים מעצרים המוניים של מפרי הסדר. מתקני המעצר -
"המכלאות", בפי העדים - הולכים ומתמלאים. בד בבד, מתעצמים הקשיים
האוביקטיביים והבירוקרטיים, בדרך המובילה מזירות הארוע אל מתקני
המעצר השונים, באזור.

אל"מ איתם הנהיר, כי היה קושי להחזיק כאלפי עצורים "ולטפל בהם,
להאכיל אותם, לטפל בזהות שלהם..." מניחים אנו בנוסף, כי לא אחת נמנה
מצגם הרפואי והבריאותי של העצורים, לאחר הכאתם הקשה, כמתואר, עם אותם
קשיים בדרך לקליטתו של העצור במתקן.

תא"ל אור, מצוין התגנשותה של "טכניקה" לפיה נמנעו ממעצרים המוניים
והתמקדו במעצר כוודדים: "מובילי התפרעות" ו"משתתפים ראשיים", המכונים
לא אחת בפי העדים "מסיתים" או "מסיתים ראשיים".

לדברי המח"ט איתם, הוחלט, במועד שלא צוין, לאור האמור, "...

להפסיק לעצור עד שחטופל מערכת המכלאות..." (עמ' 183 לפר')
נוצר, איפוא, מצב שבו אין ננקטים הליכי מעצר ומשפט נגד משתתפים רבים
בארועים של הפרות סדר.

61. א. המגע ה"פרונטלי" וההדוק בין החיילים, בגזרות הפעולה השונות, לבין התושבים המקומים מצמיח תופעות פסולות וקשות של שימוש מופרז בכח שלא לצורך, כנגד התושבים המקומים הגובל, לא אחת, בהתעללות, לעיתים, חריפה. כמו כן, מתרבות תופעות של השתלחות ברכושם של התושבים המקומיים למטרות גניבה או גרימת נזק, בזדון.

מספר ניכר של מפקדים, ברמות השונות של הפיקוד, העיד בפנינו על הנסיבות הקשורות בשימוש בלתי מותר ומופרז בכח, כפי שצפו בו, במהלך הפעילות בשטח. חלק מאותם מפקדים מניח, כי ההתעמתות הבלתי פוסקת עם האוכלוסייה המקומית, חוסרת היכולת להגיב, לעיתים, לפרובוקציות מילוליות ותוקפנות ממשית, הכרוכה בהפרות הסדר, יצרה אצל החיילים משקעים כבדים ומטען הולך וגובר של תיסכול וזעם. תחושות אלה באו לידי יישום בהתנהגות פסולה בשטח. נביא בענין זה מקצת מן העדויות.

חא"ל אור מודע, כפי שהדברים עולים מעדותו, להלכי רוח אלה הקשורים ב-"... מצוקת חיילים שרצים ומפזרים בשטח ותוך הריצה נסחפים בהכאת מכות שלא לצורך..." (עמ' 175 לפרוטוקול)

אל"מ איתם, ממחיש זאת בדוגמא:

"ראו אדם רעול פנים, מנהיג את כל הבלאגן... ברח, הגיעו אליו הביתה, הוא יושב שותה קפה, ידיים מסריחות מצמיגים ואסור להכותו, נוצר תיסכול..." (עמ' 169 לפרוטוקול)

אל"מ רמות:

"... כשאנשים נכנסים ל"טראנס" (של הכאה - ביה"ד), אי אפשר להגביל אותם..." (עמ' 352 לפרוטוקול)

סא"ל ברוש:

"... אינני יודע ממה נבעו המקרים החריגים יכול להיות מאי יכולת להתמודד עם הבעיה, ואז כשמצאו שעיר לעזאזל הוציאו את הכעס... אתה ראת שיש לך הר געש של חיילים וזה הלך והתעצם, התיסכול שלהם." (עמ' 372 לפרוטוקול)

סרן גיא רשף:

"תהליך הבנת המכות... נוצר... כתוצאה מתיסכול... רצנו יום שלם אחר מידי אבנים... אותו אחד שידעת בודאות שזה הוא שזרק את האבן, אז האיש הזה הוכה בצורה אמוציונאלית." (עמ' 376 לפרוטוקול)

סגן שחם דני:

"אנשים לפעמים נסחפו, אז הייתי צריך להגיד להם כך לא לעשות... אם ראיתי חייל שמכה, אמרתי לו די מספיק..."
(עמ' 29 לפרוטוקול)

כ. מן העדויות, עולה, כי במהלך הזמן מזוהים חיילים, ולעיתים פלוגות, כבעלי נטיית יתר לשימוש מופרז בכח. מאידך גיסא, מזוהים אחרים כמי שמבקשים להימנע או לצמצם מידת מעורבותם בארועים אלימים. כך, כפי שכבר צוין מזוהה הפלוגה המסייעת, בה עסקינן, כ"מועדת" לשימוש מוגזם בכח. הדברים עולים מעדויותיהם של המ"פים שחם וגיא רשף ואף במידה מסוימת מעדותו של מפקד הפלוגה אותה עת, נא' 2. כמו כן מעיד לענין זה הקמ"ן, סגן וולד אלון.

בהתייחסו לפלוגה, מעיד סגן שחם על כך, שחייליה מכים "יתר על המידה" (עמ' 28 לפרוטוקול). סרן גיא רשף מדבר על התנהגות "קיצונית" ו"אכזריות יתר" (עמ' 386 לפרוטוקול).

סגן וולד מגדיר את אופי פעילותה של הפלוגה ככזה של "צוות חיטול" (ראה עמ' 450 לפרוטוקול).

כאמור, מצוין נא' 2 את הצורך להכות לעיתים את חייליו באמצעות אלות ובידיים כדי להניא אותם מהכאה משימוש מוגזם בכח. (ראה בענין זה עמ' 422 לפרוטוקול) חיילי הפלוגה מעורבים לעיתים גם כגניבות וגרימת נזק. בהקשר זה, תצויין עדותו של אל"מ ענבר, שגדוד 435 פעל במסגרתו, במחצית השניה של חודש ינואר, כי העיר לנא' 1 על כך שאנשי מילואים של החטיבה "בעלי רגישות גבוהה" מתלוננים על הדרך "החמה" בה פועלים בשטח חיילי הגדוד. העד עצמו לא מצא דופי בפעילותו של הגדוד אותה עת. (ראה בענין זה עמ' 156-157 לפרוטוקול).

מקצת העדים עורך הפרדה בין "נחישות" פעולתם של היחידות הסדירות לבין יחידות המילואים. נראה, לאור העדויות, כי אנשי המילואים גילו ריסון והתאפקות בדרך השימוש בכח, יחסית לכוחות הסדירים.
מג"ד 12, סא"ל נוריאל:

"... כל מג"ד מילואים שהיה איתי הציג תפישת עולם שגורמת לך לחשוב על מה שאתה עושה..."
(עמ' 319 לפרוטוקול)

סא"ל נוריאל מדגים בענין זה דרך פעולה שננקטה ע"י מג"ד מילואים, שהכהיר לאנשיו "... שעדיף לא להכות..." תוך שמירת מרחק מסוים ממקום ההתפרעות, גישה הגורסת לדעת נוריאל, שמירת מקדם "חיכוך" קטן יותר בין הכח הצבאי לתושבים העשויה להקטין, בד בבד, רמת ההתפרעויות.